

RESSENYA A JOAN PUJOL, *ELS POEMES DE LEPANT*. A CURA D'EULÀLIA MIRALLES I PEP VALSALOBRE, BARCELONA, BARCINO. 2019, 192 pp. ISBN: 978-84-7226-841-8

REVIEW TO JOAN PUJOL, *ELS POEMES DE LEPANT*. A CURA D'EULÀLIA MIRALLES I PEP VALSALOBRE, BARCELONA, BARCINO. 2019, 192 pp. ISBN: 978-84-7226-841-8

ARANTXA LLÀCER MARTOREL
arantxallacer@gmail.com
Universitat Oberta de Catalunya

El *Lepant* de Joan Pujol és, possiblement, una de les obres que més necessitava una edició moderna. L'autor, un prevere de Mataró, escrivia aquesta gesta èpica cabdal per al cristianisme ben segurament el 1572 i aconseguia, gràcies al mecenatge, la seua impressió just un any després. Malgrat aquesta aparent victòria inicial, anys després tant l'autor com la seua obra queien en l'oblit, i el següent punt de "llum" no el trobarem fins el segle XIX, gràcies a una edició molt reduïda a mans de Josep Tastu. Aquesta fita aconseguí recuperar, tot i que d'una manera discreta, l'obra de Joan Pujol, que va ser objecte de diverses referències al llarg dels segles XIX i XX i d'una edició a càrrec d'Anton el 1970. Aquests són els antecedents del poema èpic de Joan Pujol, però podrien ser els de múltiples obres del període modern a casa nostra. Si bé és cert que en aquest cas la recerca al voltant de l'autor

no era un desert, demanava encaridament d'una revisió i una nova edició que, fa uns mesos, es va materialitzar a càrrec de dos dels investigadors de referència de la literatura moderna catalana: Eulàlia Miralles i Pep Valsalobre.

Miralles i Valsalobre són un binomi consolidat que ja ha col·laborat en diversos projectes investigadors i del qual han nascut edicions com *Francesc Fontanella. O be de morir o be d'amar* –en aquest cas en col·laboració amb el doctor Albert Rossich. Ambdós compten amb un recorregut consolidat en els estudis filològics, conreant investigacions en camps com la historiografia, la publicística de guerra, els estudis teatrals del barroc català o la poètica també d'aquest període, per remarcar algunes de les seues línies de recerca. Ara posen la seua experiència al servei d'una de les obres més importants del Renaixement català, el *Lepant* de Joan Pujol, que, com els mateixos editors confessen en l'estudi introductor de l'obra, han treballat durant anys i ara, finalment, veuen el projecte culminat.¹

Estructuralment l'edició compta amb dos blocs que es complementen i funcionen com un tot unitari: una introducció sobre l'autor i la seua obra més característica, el *Lepant*, i l'edició de l'obra en qüestió. Seguint una estructura ja provada en aquesta mena de projectes, disposen les informacions d'una manera clara i accessible tant al públic general com al lector més especialitzat, ambdós destinataris de l'edició, una qüestió ben palesa en la selecció bibliogràfica, que va des de referències més generals sobre el període a la recerca d'arxius i fons bibliogràfics.

De l'autor, Joan Pujol, ha estat una tasca complicada extraure'n dades biogràfiques, confessen Valsalobre i Miralles, però la introducció aconsegueix remarcar els aspectes de la seua vida més rellevants i, amb especial interès, el seu cercle de sociabilitat, fonamental per entendre els continguts de la seua obra èpica. Molt encertadament apunten cap a l'existència d'una mena de cercle intel·lectual, que anomenen «cenacle barceloní», i que bé podria ser l'avantsala d'altres grups d'intel·lectuals que es van conrear a la ciutat comtal tant en el segle XVI com en els segles posteriors, i que serien la llavor d'acadèmies com l'Acadèmia dels Desconfiats, a principis del segle XVIII. Hi destaquen, d'entre les amistats de l'autor, la seua relació amb Lluís Joan Vileta, a qui Pujol va considerar un mestre i que serà un catalitzador fonamental dels interessos intel·lectuals, així com una peça cabdal en la composició del *Lepant*, fins al punt que Pujol glossa alguns poemes de Vileta en l'edició impresa de l'obra el 1573.

A més de les dades de caire biogràfic, l'estudi introductor també descriu altres composicions del mataroní, com són les poesies relacionades amb Ausiàs March –un referent que també el relaciona estretament amb Vileta– i un tercer conjunt de versos més heterogeni de caire circumstancial o espiritual. Però sense cap mena de dubte, l'obra que entronitza Joan Pujol i que alhora descriu d'una

1 Al llarg de l'estudi introductor es pot comprovar el degoteig de contribucions a la temàtica que ambdós editors han anat aportant a la comunitat investigadora durant anys, com ara «Muses i Fama: notes de lectura per al *Lepant* de Joan Pujol (XVII)» a càrrec de Miralles, publicat a *Formes modernes de l'èpica (del segle XVI al segle XX)*, o «Primordi dell'èpica ispanica su Lepanto: nuove considerazioni» de Valsalobre publicat a *L'èpica. Tra evocazione mitica e tragedia*, per posar-ne dos exemples.

manera més transparent els seus interessos i la seua personalitat és l'obra que Valsalobre i Miralles posen al nostre abast en aquesta edició.

El *Lepant*, que es descriu en el segon gran bloc de l'estudi introductori –just abans de l'edició– és, en paraules dels editors, una «epopeia al catolicisme en clau catalana». Per facilitar-ne la comprensió se'ns presenten els motius que empenyen Pujol a l'escriptura d'aquesta obra i es descriuen les dues parts que conformaren l'edició de 1573 i que s'hi editen: una primera part que aplega les dedicatòries a Jeroni de Pinós i els tres cants del *Lepant*, i una segona part en què es glossen els versos de Vileta sobre el mateix episodi i uns poemes laudatoris a càrrec de Pinós i de Francesc Comte.

L'estudi de l'obra presenta en quina tradició s'emmarca i quins són els seus trets distintius, l'estructura dels tres cants, les fonts que feu servir l'autor per a la seua composició –tot i que d'una manera sintètica–, així com el contingut de cadascuna de les parts. S'hi remarca el bastiment d'aquesta obra èpica sense parangó: l'estructura interna del poema i la seua vinculació amb la tradició èpica culta seguint Virgili, malgrat que remarquen que el tema que s'hi tracta supera en interès a l'artefacte creatiu que hi ha al darrere. I és que la batalla del Lepant va ser un episodi èpic i força significatiu per al catolicisme que no va ressaltar en la producció culta catalana ni tampoc en l'èpica culta peninsular.² És per això, juntament amb la seua vinculació a la creació d'una proposta cultural pròpia durant el Renaixement català –del qual també n'és un exponent cabdal Pere Serafí– que aquesta edició no solament posa al nostre abast una obra d'una qualitat indubtable, sinó que alhora col·labora en la tasca necessària de recuperació i revitalització dels textos catalans moderns.

Argumentalment, *La singular i admirable victòria* havia de seguir, per força, una base històrica, tret distintiu de l'èpica, que es combinava amb la mitologia i la ficció poètica, representada per les muses, els déus i espais que ens traslladen a una esfera quasi onírica. Per aquest motiu Pujol no pot defugir de descriure el què s'hi va esdevenir, però alhora es pot permetre passatges i referències mitològiques com la del primer cant, que arranca amb una visita a les muses d'Helicó que li proporcionaran la inspiració necessària per a la seua gesta sobre el paper. Com fan notar Miralles i Valsalobre, el rei Àustria i, més específicament, Joan d'Àustria, esdevindran la viva imatge del catolicisme i la solució a l'amenaça turca, però, al darrere, hi haurà un objectiu que distingeix l'obra de Pujol de la resta d'escriptors que han tractat el mateix tema: la importància de Catalunya i els catalans en l'èxit de l'episodi. I aquesta era una peça clau de la interpretació de l'obra que sovint ha passat inadvertida, i que els editors no sols argumenten sinó que el lector ho pot comprovar a través de la lectura de l'obra, que ara està a la seua mà.

²És difícil d'explicar com una fita d'aquest relleu no va ser el nucli de més obres cultes just en l'època del concili de Trento i la Contrareforma. De fet, com expliquen els editors en l'epígraf sobre l'episodi emmarcat en la tradició literària, els textos cultes que es van produir a Catalunya estan vinculats amb el cercle de Vileta –del qual Pujol en formava part– i en àmbit peninsular sols remarca 3 poemes èpics amb motiu de la victòria cristiana, un dels quals és el de Pujol.

Tanquen l'estudi introductori l'anàlisi i descripció de les glosses que feu Pujol als versos de Vileta –i remarca tot un seguit de referents comuns– i, en darrer lloc, exposen els criteris d'edició. Valsalobre i Miralles prenen com a referència l'edició de 1573, de la qual respecten l'estructura i composicions, afegint-hi la reproducció de la portada d'aquella primera edició, tot aprofitant l'acarament de testimonis que s'ha dut a terme. Pel que fa als criteris, es regularitzen les grafies seguint Rossich (2006), juntament amb els criteris de Els nostres clàssics, i se segueix el sistema ProLope (2008) per als textos en castellà. Aquests criteris, però, estan subjectes a algunes adaptacions específiques d'acord amb les necessitats del text (com ara aspectes que puguen afectar la rima o la tria lèxica en casos en què s'hi troben formes vacil·lants que poden afectar la comprensió del passatge).

L'edició ofereix un text visualment net i polit, amb l'anotació a peu de pàgina referenciat a través dels versos i no amb crides en l'interior del text. Aquesta anotació conté majoritàriament notes per esclarir i documentar termes o versos complets, mots amb formes que disten del català normatiu o notes que recuperen l'antecedent quan aquest es pot confondre. Alhora, hi ha un seguit de notes pensades per ajudar a interpretar alguns passatges en relació al procés de construcció del text. De manera més aïllada, i sols quan els editors ho han considerat rellevant, sí que s'hi anoten fenòmens relacionats amb la rima o la mètrica del poema. Val a dir, però, que l'anotació ha fet servir investigacions anteriors tant dels editors com d'altres investigadors del segle anterior –Antoni Comas i Karl-Heinz Anton.

En conjunt, la proposta segueix l'estructura lògica d'aquesta mena d'obres que, desconegudes per una gran majoria, necessiten emmarcar-se en unes coordenades polítiques, socials i culturals per ser enteses, necessitat que l'estudi introductori compleix amb escreixos. Igualment, ens hem de plantejar si el lector seria capaç d'entendre el poema èpic sense l'anàlisi inicial que el situa en una tradició concreta i en un entorn intel·lectual específic i explicita alguns punts força rellevants per a la seua interpretació, com és la clau patriòtica i cristiana que es desprén de l'obra a través dels contrastos entre els dolents –l'armada turca– i els bons –la santa Lliga i, específicament, els nobles catalans que hi participen. Indubtablement, l'estudi inicial marca un camí clar per llegir Pujol i entendre'l sense dificultats, tant els elements més explícits com d'altres més recargolats.

Tot plegat el lector comprova com l'edició de Miralles i Valsalobre és el punt d'arribada a anys de recerca, que es transmeten a través d'una feina molt acurada d'edició, anotació i documentació gens fàcil en les composicions de caire historicista que s'ha de remarcar. En la mateixa línia, tampoc és senzill fer arribar un text amb aquest contingut a un públic general, un propòsit que, al nostre entendre, s'aconsegueix amb èxit. Una vegada més, es van completant peces del trencaclosques que és la nostra cultura.